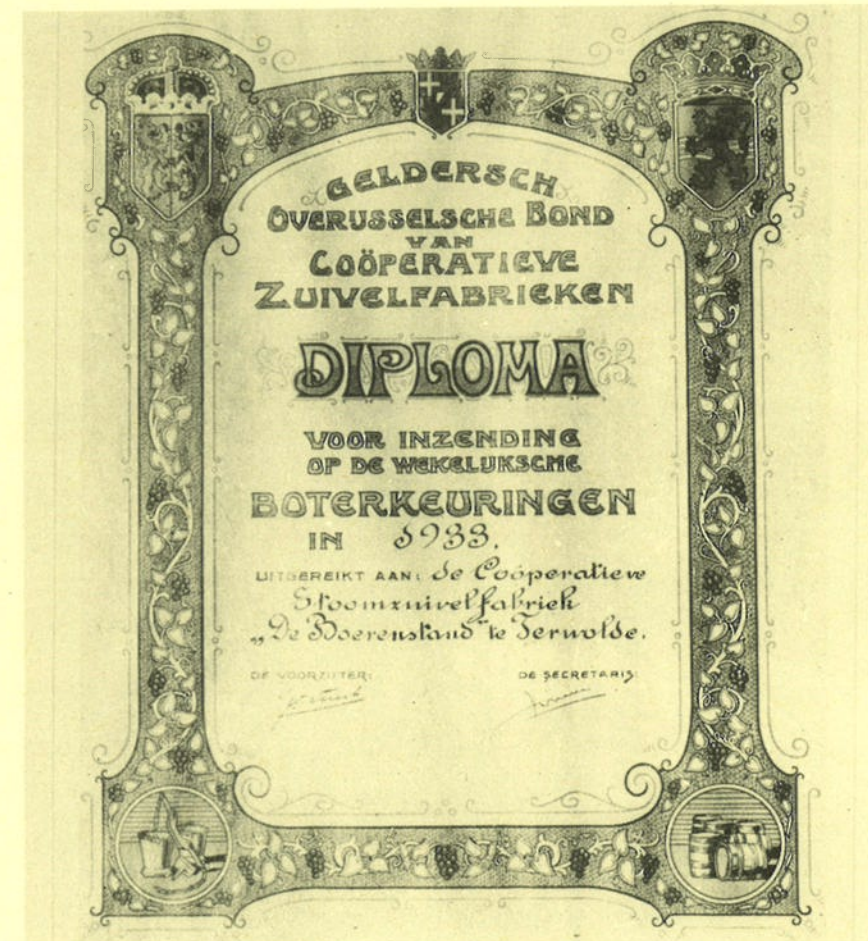

'Kroniek'

**MEDEDELINGEN
OUDHEIDKUNDIGE KRING
VOORST**

19e jaargang nr. 3
1996

Oudheidkundige Kring Voorst

September 1996, 19e jaargang nr. 3

Dagelijks bestuur

Voorzitter: Mr C.G. Bieze-van Eck, Rijksstraatweg 103,
7391 MK Twello, tel. (0571) 27 15 46
Secretaris: L. Sevenster, Schadewijkpad 11,
7391 TJ Twello, tel. (0571) 27 20 37
Penningmeester: M. Niemeijer, Schoolstraat 31,
7383 CC Voorst, tel. (0575) 50 14 99

De contributie bedraagt f 25,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres f 30,-. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à f 6,50 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Van der Duyn van Maesdamstraat 4,
7391 VM Twello, tel. (0571) 27 64 58

Inhoud

	Blz.
Voorwoord	2
Van de bestuurstafel	L. Sevenster 2
Ons foto-archief	L. Sevenster 3
Nieuwe aanwinsten	J. Lubberts 4
Oude foto's spreken	L. Sevenster 5
Gewone, aparte dingen	L. Sevenster 6
Inventarisatie van de R.K. begraafplaats Bussloo	J. Groenenberg 7
Willem Frederik van Amstel	L. Sevenster 10
Processen-verbaal uit het verleden	G. Vrieling 16
De gemeente Voorst in de 19e eeuw - deel 3	J.A. de Ruiter 16
Militaire dienst goed gebruikt	H. Garretsen-Berends 19
Oorlogsvliegtuigen	G.J. Zwanenburg 20
Ryplickerhof, een zetelhof van Sint Marie te Wilp	J. Groenenberg 22
Geslaagde fiets/wandelexcursie	A.J. Fransen 28
Tuinmanshuus op 't Wezeveld	Tinus van het Slyck 29

Foto omslag

In de vorige Kroniek werd een gift van mevr. Van Leeuwen uit Scheveningen gemeld: een diploma voor de boterkeuring in 1933, uitgereikt aan de Coöp. Stoomzuivelfabriek in Terwolde.

ISSN 1384-8682

Kroniek 1996 - 3

VOORWOORD

De derde Kroniek van dit jaar is naast de vertrouwde rubrieken gevuld met onder andere twee langere artikelen.

Secretaris L. Sevenster heeft een artikel geschreven over W.F. van Amstel, die in onze gemeente onderwijzer is geweest, maar meer bekend is geworden als schilder-tekenaar. Bij veel Voorstenaren hangt een werk van hem aan de muur. Deze bijdrage over Van Amstel loopt vooruit op een artikel over kunstenaars in de gemeente Voorst, dat in de volgende Kroniek gepubliceerd zal worden.

Het tweede "hoofdartikel" handelt over "de Ryplickerhof", een boerderij die vroeger bij Wilp-Achterhoek heeft gelegen. Het artikel is geschreven door de heer J. Groenberg, die eveneens namens de begraafplaatsencommissie verslag uitbrengt van de inventarisatie van de R.K. begraafplaats van Bussloo.

Themanummer "Leven en gezondheid"

Momenteel liggen bij de redactie twee artikelen over de uitvaartverzorging van vroeger en een artikel over astma in de jaren '30. Verder is er een verhaal over het vroegere ziekenhuis van Twello in de maak.

Wanneer we nog enkele verhalen over aanverwante onderwerpen zouden ontvangen, kunnen we deze combineren in een Kroniek met als thema "Leven en gezondheid".

De vraag aan u, lezer, is: kunt u een bijdrage leveren over onderwerpen als "leven en dood, geboorte en sterfte, gezondheid en ziekte" in vroegere tijden? Of kent u iemand die wat meer kan vertellen over één van deze onderwerpen? Laat het ons dan even weten; het redactie-adres staat op de vorige pagina vermeld.

VAN DE BESTUURSTAFEL

door L. Sevenster

Gaarne wil ik de volgende zaken melden.

1. Er is een goede voortgang te melden betreffende het boek over Wilp, uitgave november '97, bestaande uit de delen "het dorp Wilp" en "de Wilpse Klei", met de straten, de huizen en de mensen.
2. We hebben serieuze plannen in november '96 een vervolguutgave te verzorgen van de gedichten van Tinus van 't Slyck.

3. Ter gelegenheid van de Twellose Klompenweek '96 is een nieuwe serie van start gegaan die "Oude foto's uit de gemeente Voorst" is genoemd. Deel I "Boerderijen" bestaat uit 49 foto's, formaat 13x18 cm, die in een eenvoudige plastic koft in de kraam op de Braderie verkocht is voor f5,- (dit is ook de kostprijs). Het is de bedoeling de serie te vervolgen met onderwerpen als: winkels, landhuizen, verenigingen,

optochten of de werkende mens(en).

4. Ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van het verzorgingshuis "Het Grotenhuis" in Twello hebben we een oude-fototentoonstelling verzorgd.

5. We hebben alweer geïnvesteerd in moderne apparatuur, n.l. in een inruilcomputer en in een nieuwe inkjet-printer.

6. De fietsexcursie op 29 juni naar "landgoederen rond Twello" is een groot succes geworden. Ongeveer 100 deelnemers hadden een prachtige dag.

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst
Klokkenkampsweg 25
7391 EN Twello
tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag
van 9.00 tot 16.00 uur.

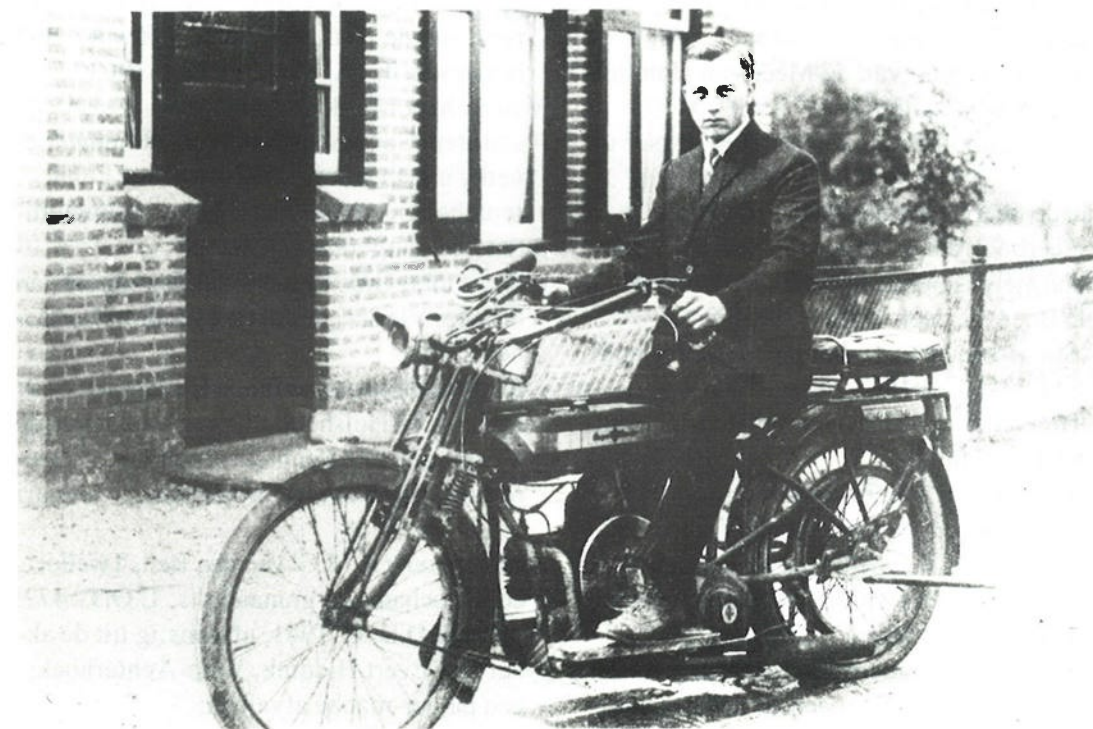
ONS FOTO-ARCHIEF

door L. Sevenster

De vorige puzzelfoto

De heer en mevrouw Mulder uit Holten ga-

ven als antwoord op de puzzelfoto, waarop een huis met huifkar ervoor, de volgende

opmerkingen:

- a) de foto is van omstreeks 1920;
- b) het adres was toen G 22, nu Rijksstraatweg 46, Wilp;
- c) het pand, een bakkerij, had toen als eigenaar de weduwe J.H. Gorkink-Haakman;
- d) het pand is totaal veranderd, nu is het de brood- en banketbakkerij van de familie W. Gerrits in Wilp.

De nieuwe puzzelfoto

De nieuwe puzzel betreft een foto uit 1928 van Johan Brink met zijn "stoomfiets".

Wie weet de antwoorden op de volgende vragen?

- a) waar woonde Johan Brink?
- b) wat was zijn beroep en waarom had hij deze (waarschijnlijk een Harley Davidson) motorfiets?

NIEUWE AANWINSTEN

door J. Lubberts

Schenkingen

Van het Bestuur van de Brassband "Crescendo" uit Wilp:

- het herdenkingsboek "Fanfare-orkest Crescendo" Wilp van 1903-1973.

Van mevrouw G. van de Meer van Houtum-Sevenster, Swalmen:

- een aluminium tulbandpan met deksel uit 1946.

Van de heer T. Doornebosch, Twello:

- "Leerboek der geschiedenis van het Vaderland met historisch leesboek" door Dr. M.G. de Boer, 2e deel, 1906;
- "Seyss-Inquart, de beul van Nederland" door B1-10, 1946;
- "Bij Nederlands Bevrijding" door G. Stuijveling, 1946.

Van de familie Albers, Twello:

- een kopie van een nota van 18 april 1923 van de heer H.G. Pijnappel, handelaar in granen, koeken en meel, Wilp bij Deventer.

Van de heer Teunissen, Terwolde:

- een stuk natuursteen met onder meer de letters A.A.A.W., gevonden in de Grote We-

tering ten zuiden van de spoorlijn bij Teuge.

Van de heer J. Haverkamp, Teuge:

- een plank, gevonden in 1982 bij de restauratie van de Ned.Herv.Kerk in Twello met het opschrift "A. Vink, 29 Oct. 1903".

Van de heer Mulder, Holten:

- statuten Coöp.Verbruiksver. "Nieuw Leven", u.a. te Twello;
- renteboekje volgens art. 233 des Invaliditeitswet, uitgereikt 3-12-1919;
- "Linthorst Gids", Handboek Personeel van de Kon. Vleeswarenfabriek Linthorst en Zonen, Wilp;
- Reglement pensioenfonds Linthorst, 1959;
- Statuten en Huishoudelijk reglement van de Vereniging "Ziekenhuisverpleging en Operatiefonds, Voorst", opgericht 1 Januari 1926.

Van mevrouw A.M.G. van den Belt, Twello:

- een beschadigde granaathuls, L.O.T. 472, 25 Pr II D.B./C, 1941, afkomstig uit de akker van Evert Hiddink, Wilp-Achterhoek;
- een papier-maché afvalbak;

- een warmwaterbordje voor baby's, 1925;
- een metalen warmwaterkruik;
- de metalen expeditiekoffer (60x35x25 cm) met inhoud van Jhr. W.C. van Heurn van de "Kleine Noordijk"; als wetenschapper gebruikte hij deze koffer bij zijn expedities naar flora en fauna in de tropen;
- het kleine werkkoffertje met inhoud van Dr Van Heurn.

Van de heer J. Groenenberg, Twello:

- de transcriptie door Mr J.H. Hermesen van het Register Horige Keurmedige Personen, Ambt Voorst, ca 1493;
- "Inventarisatie van de grafstenen op de R.K. begraafplaats te Bussloo", samengesteld door de begraafplaatsencommissie van de O.K.V., 1996.

Aangekocht

- het jubileumboek van de Chr. Basisschool in Twello "De Oase, 1971-1996".

OUDE FOTO'S SPREKEN

door L. Sevenster

In de vorige Kroniek stond in deze rubriek het verhaal van de autohandelaar, de heer Hovenkamp. Ik wil graag zijn reacties op mijn verhaal weergeven.

- a) De heer Hovenkamp is nooit boer geweest, maar als werknemer bij een uitdeuk- en autospuutbedrijf is hij opgeklommen tot zelfstandig ondernemer.
- b) De eerste aantijgingen door de Belastingdienst heeft de heer Hovenkamp via een rechterlijke uitspraak in Zutphen gewonnen

met een schadeloosstelling van f 1000,-.

- c) De f 20.000,-, door de Boerenpartij voorgeschoten, zijn natuurlijk allang terugbetaald.
- d) Van de hele zaak van de Aanslag van het Bedrijfsschap Klein Metaal uit 1964 heeft hij nog steeds last, of zoals de heer Hovenkamp zegt: "Ik ben bij de heren in Zutphen bekend vanwege die oude kwestie".
- e) Tot slot deelde hij mee dat hij nog steeds eigenaar is van het Autobedrijf Hovenkamp in Apeldoorn.

GEWONE, APARTE DINGEN

door L. Sevenster

In de vorige Kroniek (1996, nr. 2) vertelde ik iets over het voormalige tolhuis in Voorst. Van ons lid de heer Bosch Ridder van Rosenthal kreeg ik de volgende aanvullingen:

"Mijn neef 't Hooft, president Rechtbank te Zutphen en Eerste Kamerlid, van wie mijn vader "Beekzicht" erfde, vertelde dat zijn ouders zo zuinig waren, dat zij de enkele centen van de tol niet wensten te betalen, zodat de oprit en de verdwenen uitrit van de "Ade-laar" er voor dienden de tol te ontgaan. De letters op het tolhuisje waren ook in mijn jeugd ca. 1930 precies zo, maar wat ze betekenen is

mij niet duidelijk, alleen de kilometers van de tolweg?

Het bord met de tolprijzen herinner ik me niet daar gezien te hebben. Wel werden vroeger altijd de aankondigingen van de schouw van Voorsterklei en Voorsterbeek-polder daar aangeplakt. Toen ik dijkgraaf was heb ik uit aardigheid daar ook voor gezorgd, maar nu is er weer van afgezien."

Dit tolhuis heeft nog een architectonische afwijking, nl. de schoorsteenplaten zijn zeer verschillend. De schoorstenen van oude hui-

De voorste schoorsteen met de enorme plaat van het vroegere tolhuis in 1933 (Foto L. Sevenster)

zen werden tegen inregenen beschermd door een zware ijzeren plaat die door de plaatselijke smid naar eigen goeddunken werd gemaakt. Van belang zijn zowel de afstand tussen schoorsteen en plaat (vanwege de trek), als de overstek. Het gekke bij het voormalige tolhuis zijn de breedtes van de overstekken. De achterste schoorsteen, die van de keuken, heeft een ongewoon smalle overstek. De voorste schoorsteen, die van de woonkamer, heeft een overdreven brede overstek. Als u gaat kijken zult u opmerken: "Hé, dat is gewoon en toch apart".

De voorgevel van het v.m. tolhuis in 1993 (Foto L. Sevenster)

INVENTARISATIE VAN DE R.K. BEGRAAFPLAATS BUSSLOO

door J. Groenenberg

Namens de begraafplaatsencommissie van de O.K.V. brengt de heer Jan Groenenberg verslag uit van de inventarisatie van de R.K. begraafplaats van Bussloo.

Inleiding

De begraafplaatsencommissie van de O.K.V. heeft de inventarisatie van de R.K. begraafplaats van Bussloo afgerond.

Voor de inventarisatie zijn de formulieren van de vereniging de Terebinth gebruikt. Hierop worden o.a. afmetingen en materiaal van de grafsteen beschreven. Daarnaast wordt de volledige tekst van de grafsteen letterlijk overgenomen en worden de gebruikte symbolen beschreven. Zonodig wordt een foto van de grafsteen gemaakt.

Om het materiaal eenvoudiger toegankelijk te maken zijn de letterlijke teksten uitgetypt en is een index op persoonsnamen gemaakt.

Bij het ontbreken van een nummering van de graven heeft de commissie een eigen nummering gemaakt. Door commissielid G.B.J. Reinders is een fraaie genummerde overzichtskaart van de begraafplaats gemaakt, zodat de graven eenvoudig terug te vinden zijn.

De inventarisatie betreft uiteraard een momentopname en werd in de loop van 1995 afgerond. Een exemplaar van de inventarisatie is aanwezig bij het kerkbestuur van de R.K. kerk te Bussloo, in het gemeentearchief te Twello en bij de O.K.V. De ingevulde formulieren liggen ter inzage bij de O.K.V.

De inventarisatie is uitgevoerd door: de heer A.P. Nieuwstraten, mevrouw M.M.H. Nieuwstraten-Broekhof, mevrouw J.W.J. van Reede-van Hoek, de heer G.B.J. Reinders, mevrouw J.A. Roosenschoon en ondergetekende.

Geschiedenis

De Rooms Katholieke kerk van Bussloo werd in 1818 door Johannes Wilhelmus Aloysius baron van Wijnbergen gesticht op een deel van het landgoed Bussloo. De kerk is aan St. Martinus gewijd. Ten zuiden van de kerk liet baron van Wijnbergen in 1835 het kerkhof aanleggen.

Hij overleed - ongehuwd - 6 augustus 1849 op het huis Bussloo. In 1988 liet het Bussloose kerkbestuur de grafkelders van de familie Van Wijnbergen ruimen.

De monumentale grafsteen van Johannes Wilhelmus Aloysius baron van Wijnbergen is nog steeds aanwezig op het kerkhof. Verder is er nog een grafsteen aanwezig met de wapens van Van Wijnbergen en Van Laer van Hoenlo. Deze grafsteen is waarschijnlijk van Theodorus Franciscus Ignatius baron van Wijnbergen tot Bussloo, heer van Radeland en Bussloo en zijn vrouw Henriëtta Francisca Wilhelmina Maria barones van Laer van Hoenlo. Zij overleden respectievelijk op 24 oktober 1865 en 16 oktober 1877.

Ook ligt er nog de grafsteen van A.M.T.A. baronnes Hacfort tot ter Horst, overleden op 13 april 1838.

De hierboven genoemde grafstenen zijn de oudste die op de R.K. begraafplaats van Bussloo te vinden zijn.

Op de begraafplaats vinden we verder een beeld van Christus aan het kruis. Het betreft een gietijzeren kruis vervaardigd door de firma Nering Bögel uit Deventer. Het dateert uit 1840.

Verder bevinden zich niet veel oude grafstenen op de begraafplaats. De oudste is uit 1906. Daarnaast zijn er enkele grafstenen van voor de Tweede Wereldoorlog maar de meeste zijn van na 1940.

Op het hek van de begraafplaats bevindt zich een groen bordje met de tekst "Nederlandse oorlogsgraven". De verzetsstrijder W.J. Lensen ligt hier begraven. Hij werd 19 november 1942 te Soesterberg gefusilleerd door de Duitsers.

Vermeldenswaard is verder dat er een rij met graven is waar voornamelijk bewoners van "De Lathmer" liggen begraven.

Inventarisatie

Het grootste deel van de grafstenen op de R.K.

De bij Nering Bögel in 1840 gemaakte Christus aan het kruis (Foto G.B.J. Reinders)

begraafplaats van Bussloo is gemaakt van hardsteen. Daarnaast komen graniet en marmer frequent voor. Er is één kruis van hout aanwezig.

Het symbool dat het meest voorkomt is, zoals men kan verwachten het kruis. Het maakt duidelijk dat er een christen ligt begraven. Het kruis verwijst naar het lijden van Christus. Soms is op het kruis een corpus of een Christus- of engelenkopje aangebracht.

Ook ziet men op een aantal grafstenen kruisen gecombineerd met korenaren of een roos. De aren zijn het symbool van Christus, het Brood des Levens, en van de eucharistie of

De grafsteen van de stichter van de kerk in Bussloo Joannes Wilhelmus Aloisius Baron van Wijnbergen. (Foto G.B.J. Reinders)

het Avondmaal. De roos verwijst in de christelijke symboliek naar Maria en het lijden van Christus. In de huidige betekenis verwijst de roos naar liefde en vergankelijkheid.

Een andere afbeelding die we enkele keren tegenkomen is de palmtak. De palmtak verwijst o.a. naar de overwinning op de dood door en in Christus.

Verder komt een hart gecombineerd met een anker, een kruis en een palmtak voor. Het hart staat voor de liefde, het anker voor de hoop en het kruis voor het geloof.

Ook de vlinder komt als afbeelding voor. Deze staat symbool voor de onsterfelijke ziel en de kortstondigheid van het leven.

Afkortingen op stenen die regelmatig terugkeren zijn: R.I.P. (requiescat in pace = hij ruste in vrede), I.N.R.I. (Iesus Nazarénus Rex Iudaeorum = Jezus van Nazareth, koning der Joden; dit staat meestal boven een crucifix).

P is het monogram van Christus. Het is samengesteld uit de Griekse letters X en P, die de eerste letters van 'Christus' vormen. Vaak wordt dit monogram gecombineerd met de letters A (alfa) en Ω (omega). Deze eerste en laatste letter van het Griekse alfabet symboliseren God als het begin en einde van alle dingen.

De vijf aanwezige priestergraven zijn alle gesierd met een miskelk soms met hostie.

Conclusie

Hoewel er op de R.K. begraafplaats van Bussloo niet veel oude grafstenen te vinden zijn, zouden mogelijk de drie oudste een beschermde status moeten krijgen vanwege de cultuurhistorische waarde die ze vertegenwoordigen. Ook het gietijzeren kruis met Christus verdient het om dezelfde reden bewaard te blijven voor het nageslacht.

De goed verzorgde R.K. begraafplaats van Bussloo is vooral bijzonder door de ontstaansgeschiedenis. Door de kleinschaligheid is zij zeer intiem en sfeervol.

Tot slot

Mogelijk zijn er lezers die meer weten over de geschiedenis van de R.K. begraafplaats van Bussloo. De commissie houdt zich aanbevelen voor hun informatie.

Verder zijn er misschien nog oude foto's van de begraafplaats die zouden kunnen worden overgefotografeerd voor het archief van de Oudheidkundige Kring.

De "Inventarisatie van de R.K. begraafplaats Bussloo" (incl. kleurenkaart van de begraafplaats op A 3 formaat) is voor f 15,- te bestellen bij het secretariaat van de O.K.V.

Mensen die geïnteresseerd zijn om één keer per maand (op de eerste zaterdag van de maand) mee te werken aan het inventariseren van de begraafplaatsen van de gemeente Voorst (momenteel begraafplaats van Nijbroek) zijn altijd welkom.

Contactpersoon: Jan Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 276037.

Literatuur

- 1) Begraven en begraafplaatsen, monumenten van ons bestaan - Teleac
- 2) "Onder de clockenslach van Voorst" - Mr. J.H. Hermen.

WILLEM FREDERIK VAN AMSTEL

door L. Sevenster

W.F. van Amstel, de onderwijzer

In 1927 ontstond aan de Openbare Lagere School in Wilp-Achterhoek een vacature voor een onderwijzer. Uit de sollicitanten werd Willem Frederik van Amstel, geboren op 13 mei 1902 in Alkmaar, gekozen en hij werd per 1 december 1927 aangesteld als tijdelijk onderwijzer op een bruto-jaarsalaris van f 1196,-.

In 1934 treedt er een conflict op wanneer een van de jonge onderwijzers boventallig wordt. Het College van Burgemeester en Wethouders wil een later aangestelde onderwijzer handhaven en Van Amstel ontslaan. De Gemeenteraad besluit de door meester Van Am-

stel vervulde betrekking op te heffen, omdat er van diverse ouders klachten over de meester zijn binnengekomen. Ook het hoofd der school meldt dat de onderwijzer Van Amstel "wonderlijke" ideeën over de maatschappij heeft. De burgemeester heeft een gesprek met de heer Van Amstel en de laatste vertelt hem dat hij inderdaad ultra-radicalen beginselen aanhangt; in die tijd sprak men van "socialistische en communistische ideeën". Het Gemeentebestuur besluit een ouderavond uit te schrijven om van de ouders te horen wat zij van de meester vinden. Deze ouderavond verloopt uiterst rumoerig en geëmotioneerd. De notulen vermelden:

- dat Van Amstel "geavanceerde" beginselen heeft en om die reden op de school niet thuishoort;
- dat hij bezwaar heeft de kinderen Nederlandse liederen - zelfs het Volkslied - te doen zingen, terwijl verreweg de meeste ouders zeer vaderlandsgezind zijn;
- dat hij zijn mening heeft gegeven over stakingen door de arbeiders;
- dat hij aangesteld is doordat het Gemeentebestuur genoodzaakt was de lijst van de wachtgelders te volgen;
- dat de ouders dreigen hun kinderen naar de Bijzondere School te sturen als meester Van Amstel blijft als onderwijzer.

Het Gemeentebestuur meent een wijs besluit

te nemen door hem eervol ontslag te verlenen per 1 april 1934, met behoud van het wachtgeld. De Raadsleden weten zich gesteund door de ouders der leerlingen, "behoorend tot den landbouwenden stand en voor het meerendeel zeer kerkelijk en van conservatieve aard". Van Amstel weet heel goed wat zijn plichten en rechten zijn en via de Bond van Nederlandsche Onderwijzers in Amsterdam wordt het ontslag aangevochten bij Gedeputeerde Staten der Provincie Gelderland, maar het ontslag blijft gehandhaafd. Daarna volgt een procedure bij de Raad van State. De Afdeling voor de Geschillen van Bestuur van de Raad van State besluit op 10 oktober 1934 dat het ontslag gehandhaafd blijft.

· TENTOONSTELLING VAN HUISVLIJT ·

·: DIPLOMA :·

DOOR DE JURY IS TOEGEKEND:

AAN *Willem van Amstel*
EEN *1ste prijs*
VOOR DE INZENDING *van Soekenwerf*

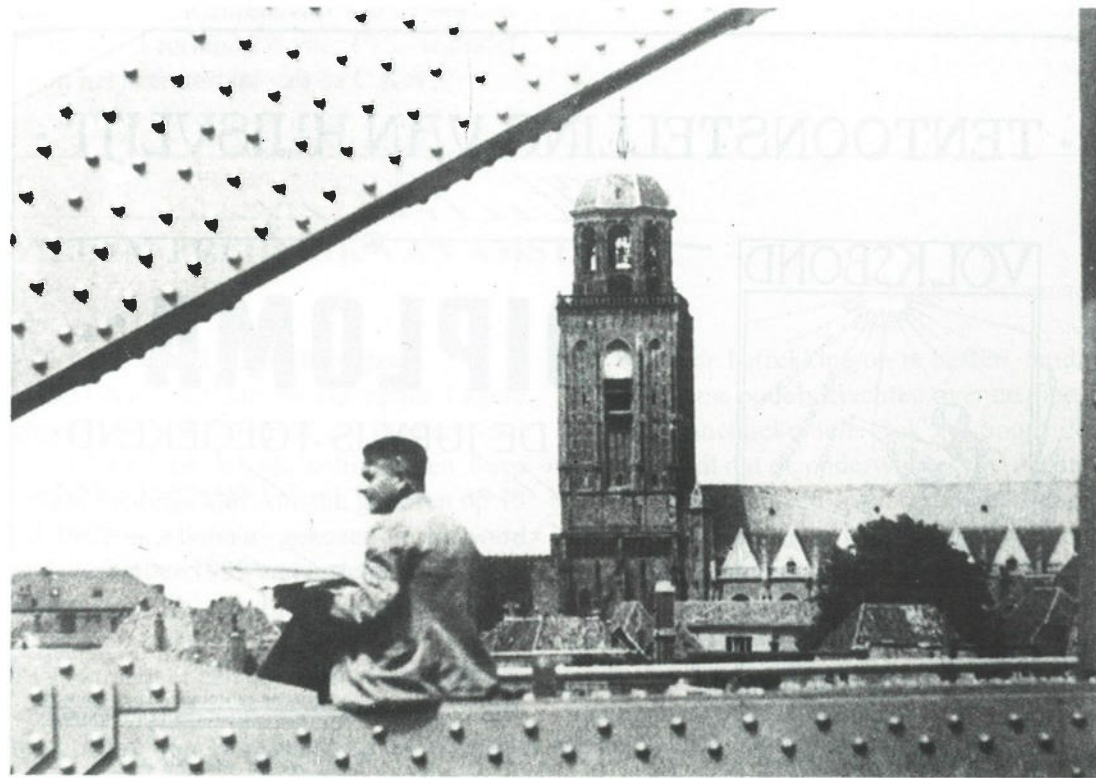
NAMENS DE JURY:

NAMENS DE TENTOONSTELLINGS-COMMISSIE
UIT DE AFDEELING VAN DEN VOLKS BOND:

H. H. de Haan Voorzitter.
J. v. Beersda Secretaris.

Willem van Amstel blijft als wachtgelder, met zijn Engelse vrouw Constance Louise Hayes en hun zoon Aubrey, in Twello wonen, aan de Jachtlustweg bij de Duistervoordseweg. Hij verveelt zich geen moment; hij is een begaafd kunstenaar. Reeds als kind kon hij fantastisch mooi tekenen. In 1917 houdt de "Volksbond, de Vereeniging tegen Drankmisbruik" in Heiloo een tentoonstelling voor Huisvlijt. Daar kent de jury van de tentoonstellingscommissie de eerste prijs voor de inzending van tekenwerk toe aan de 14-jarige Willem van Amstel. In 1921 krijgt hij de tweede prijs bij de Afdeling Teekenwerk op de Huisvlijtentoonstelling in Maison "Stroucken" te Bever-

wijk die georganiseerd is door de N.H. Propaganda Commissie van den A.N.G.O.B. Als wachtgelder valt Van Amstel regelmatig in voor zieke collega's, maar nergens binnen de gemeente Voorst krijgt hij een volledige betrekking of een vaste aanstelling. In 1937 schrijft de burgemeester aan het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dat van Amstel nog steeds wachtgelder is, maar dat hij met zijn extremistische ideeën zeer goed zou passen op een ander type school buiten de gemeente Voorst, waar zijn ideeën enigszins in overeenstemming zouden zijn met die van de ouders van de leerlingen dier school. Van 1 september 1938 tot 1 maart

1919 Willem van Amstel tekent op de Wilhelminabrug van Deventer. (Foto van der Geijn, Deventer. Coll. A. van Amstel, Bussum)

1939 krijgt hij een aanstelling als onderwijzer aan de Openbare Lagere School-A in Zutphen. Na afloop vermeldt het hoofd der school dat Van Amstel "zeer goed voldaan heeft, orde en tucht lieten niets te wensen over, de omgang met de leerlingen was prettig, terwijl zijn onderwijs van ijver en plichtsbesef getuigt". Daarna wordt meester Van Amstel weer wachtgelder, maar gezien het goede rapport uit Zutphen wordt hij weer binnen de gemeente Voorst aangesteld en wel op 21 juni 1939 aan de Openbare Lagere School aan de Wilpsche Dijk. Per 1 april 1940 wordt hij eervol ontslagen wegens de terugloop van het aantal leerlingen. Ook aan deze school voldoet hij uitstekend.

Aan de periode van betrekkelijke armoede, een onderwijzer-op-wachtgeld kreeg toen 65% van zijn salaris uitbetaald en dat salaris

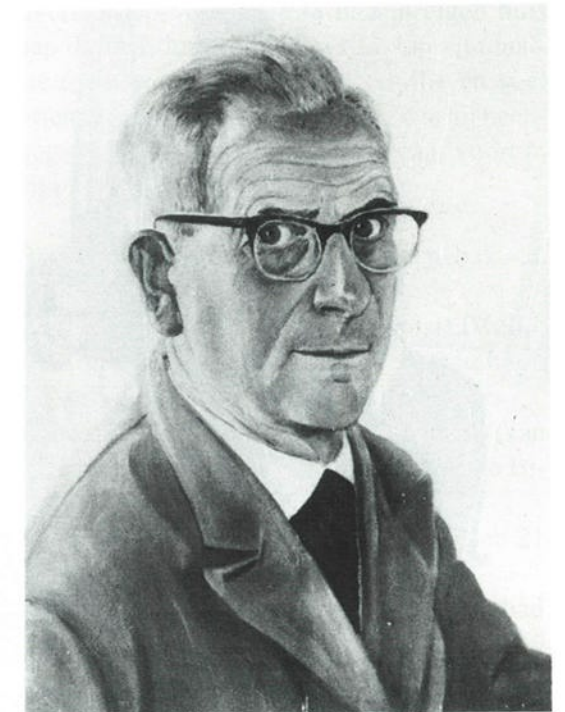

Potloodtekening van de Bokkingshang en de Bergkerk van Deventer. (coll. O.K.V. Twello)

was al niet zo veel, komt een einde wanneer hij per 22 november 1940 een vaste aanstelling krijgt aan de Openbare Lagere School in het dorp Voorst. Hier heeft hij altijd buitengewoon goed gefunctioneerd binnen het team van leerkrachten. Nog steeds spreken de oud-leerlingen in Voorst van "een fijne meester, die Van Amstel". Vanwege zijn communistische ideeën en zijn voor-oorlogse bezoek aan Rusland werd hij aan de Duitsers verraden. Hij werd opgepakt en zat drie maanden vast in Almelo. Tenslotte lieten de Duitsers hem weer gaan.

W.F. van Amstel, de kunstenaar

Zijn hele leven heeft Van Amstel getekend met potlood of pen. Een onderwijzer op zijn

Zelfportret, olieverf op linnen. (coll. A. van Amstel, Bussum)

lagere school stimuleerde hem door te gaan met het maken van tekeningen. Hij koos echter voor een studie voor onderwijzer en behaalde naast zijn onderwijzersakte de akte "handteekenen".

Tijdens zijn wachtgeldperiode 1925-1927 studeerde hij aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Rotterdam. In de periode 1933-1937 ging hij met zijn Sparta-motorfiets naar Arnhem naar de Kunstacademie om zich te bekwamen in olieverfschilderen, etsen en lithograferen. In Twello sloot hij zich aan bij een groepje kunstenaars, waartoe ook de huisschilder Hendrik van Veen behoorde. Na de oorlog werd hij lid van de Vereniging van

Beeldende Kunstenaars in Deventer. Daar stond hij bekend als een naturalistisch, realistisch werkend kunstenaar, zonder wilde kunstzinnige uitspattingen, geen kubisme of abstracte stromingen volgend, geen probeersels in vorm en kleur. Hij leverde gedegen vakwerk met de etsnaald of het penseel naar voorbeelden uit de natuur, landschappen, bomen, bloemen en vogels. Hij verkocht veel van zijn werk en leverde litho's aan de Deventer uitgeverij De Lange voor het maken van kalenders. Verder had hij veel portretopdrachten. Bij het samenstellen van expositiemateriaal van de Deventer kunstenaars werd ook werk van Van Amstel geselecteerd. Het zal worden ten-

1965 Het personeel van de openb. lag. school, Voorst, v.l.n.r. H. Arendse, W.R. van Kampen, W. Roelsma, W.F. van Amstel en E. Kruithof. (Foto Hofma, Hilversum)

toongesteld op een uitwisselingsexpositie tussen Deventer en Camberwell, een stadje vlakbij Londen. De kunstenaars worden uitgenodigd bij de opening aanwezig te zijn en zo krijgt meester Van Amstel buitengewoon en dus onbetaald verlof voor een reis naar Londen op 22 en 23 oktober 1964. Zes van de tien exposerende schilders vertrokken per vliegtuig, vanaf het vliegveld Zestienhoven, naar Londen; de overigen verkozen de boot.

"Een uur na vertrek landden we in Southend en vandaar ging het per trein naar Liverpool-streetstation in Londen. Daar werden we afgehaald door een van de mensen van het organiserend comité. Ik werd ondergebracht bij een echtpaar, dat twee jaar geleden bij een uitwisseling met de zangvereniging Euterpe in Deventer is geweest", aldus een verslag van Van Amstel.

Heel veel van het werk van Van Amstel is nog steeds in Twello en Voorst, maar ook in Deventer te vinden; niet alleen kunstwerken die hij verkocht heeft, ook die hij had weggegeven als prijs voor de "beste leerling van het jaar", of als prijzen op school- en dorpsavonden. Hij bleef een formidabele meester met hart en ziel voor zijn werk en voor zijn leerlingen. Wel een beetje apart, want welke onderwijzer was anti-militarist, niet-roker, geen gebruiker van alcohol, communist uit principe, lezer van "De Waarheid" en Rusland-ganger in zijn grote vakanties? (Reeds in 1918 publiceerde Van Amstel een verhandeling over de achteruitgang van de beschaving en de sociale tegenstellingen in die tijd).

Willem Frederik van Amstel werd geëerd met een tentoonstelling in de Bibliotheekgalerie in Twello van 24 september tot 28 oktober 1993. Er werd na een oproep in het "Voorster

Nieuws" zoveel werk ingeleverd, dat de galeriecommissie na een strenge selectie 58 werken heeft geëxposeerd, bestaande uit conté- en krijttekeningen, aquarellen, olieverfschilderijen, gouaches, etsen en litho's. Voorwaar een all-round kunstenaar, die prachtig naturalistisch werk heeft nagelaten voor het nageslacht. Van Amstel was een man met aparte ideeën over de maatschappij waarin hij leefde, maar ere wie ere toekomt: hij was óók een zeer goede onderwijzer en een groot artiest op het gebied van de schilderkunst.

Het was een man die leefde naar zijn idealen, eenvoudig, principes boven werk stellend, sociaal voelend, maar zeer kritisch tegenover de verspilling in de luxe-maatschappij met haar grote verschillen tussen arm en rijk. Hij overleed op 30 mei 1978 in zijn eigen huis aan de Jachtlustweg in Twello. Op zijn laatste tocht werd hij door zijn familie en veel vrienden en bekenden begeleid. Zo is hij heengegaan, maar hij leeft als kunstenaar voort in zijn vele creaties.

Bij het samenstellen van dit artikel heb ik o.a. gebruik gemaakt van:

- het archief van de gemeente Voorst, Twello;
- het archief van de Openbare Basisschool, Twello;
- de expositiefolder van de tentoonstelling (van 24 september tot 27 oktober 1993) in de Bibliotheekgalerie, Twello;
- een artikel in het Deventer Dagblad van 21 oktober 1993.

Daarnaast heb ik veel medewerking gehad van:

- de heer A. van Amstel, Bussum;
- mevrouw G.W. Zegers-ter Mate, Voorst;
- de heer H. Arendse, Voorst.

Voor deze medewerking dank ik allen.

PROCESSSEN-VERBAAL UIT HET VERLEDEN

door G. Vrieling

Heden den een en dertigste augustus 1800 twee en tachtig des avonds omstreeks ten ruim zeven uren bevonden wij Willem Nijhof, Albertus Johannes Dekker, D. van Dommelen alle gemeente en onbezoldogd Rijksveldwachter der gemeente Voorst ons op surveillance alsmede Havekotte brigadier titulair rijksveldwachter uit Apeldoorn met Hulleman opziener der jacht en visserijen en de rijksveldwachter Noordraven uit Beekbergen, ons op de kermis te Voorst, alwaar enige soldaten infanterie uit Zutphen daar ook aanwezig waren en ons zessen verplicht zagen om voorlopig bij elkander te blijven. Wegens uitdrukkingen der infanterie tegenover de politie met de woorden wat wil die politie hier en nu en dan tegen de burgers in genoemde herberg Weijers in het wapen Van Gelderland alwaar twee korporaals en enige soldaten de herberg verlaten en de kermis opgegaan. Een ogenblik later worden wij geroepen bij de carousels en daar gekomen hebben bevonden als dat de eene korporaal opgegeven te zijn

Timmer met een stuk van een sabel aan parren was tegen over het publiek en is door ons veldwachters afgenomen en later daar weergekomen en zijn daar door den geneesheer ten Hoopen uit Voorst in het bijzijn van een talrijk publiek beleedigd geworden met de uitdrukking "Ik moet jului zeggen dat u surveilleren geen BLIKSEM duug" en van ons ten antwoord ontvangen dat mijnheer met onze surveillance niets te maken had, dat het onze zaak was dat U zich hier er niet mede moest bemoeijen en gesezd dat zal ik eens zien morgen kom ik bij de heer burgemeester en hebben wij hem gezegd ADRES aan de burgemeester wanneer hij wat te vertellen hadt en heeft later de hele avond ons nog na gelopen om eens te zien of wij ons soms hier of daar ook nog te buiten gingen. En hebben wij hiervan opgemaakt dit proces verbaal op de eed bij de aanvaarding onze bediening afgelegd.

W. Nijhof.

A.J. Dekker.

enz.

DE GEMEENTE VOORST IN DE 19DE EEUW (deel 3)

door J.A. de Ruiter

Gebruik makend van raadsnotulen en andere stukken uit het gemeentearchief schetst streekarchivaris Jan de Ruiter in een reeks van artikelen een beeld van de gemeente Voorst in de vorige eeuw.

In de raadsvergadering van **25 maart 1818** komt de **kwestie-Damman** aan de orde. Her-

mannus Damman was in 1767, dus nog ten tijde van de ambtsjonkers, benoemd tot heemeester. Waarschijnlijk als gevolg van de opdeling van het ambt Voorst in de drie "mairieën" Voorst, Twello en Wilp had hij sinds 1811 geen salaris meer ontvangen. Natuurlijk had hij zich daarover beklagd, maar geld had dat nog steeds niet opgeleverd. Integendeel,

hij kwam "in de bitterste armoede" te verkeren. Het jaarlijks pensioen ad f 65, dat hem met ingang van 1 januari 1816 was toegekend, kon dit niet voorkomen.

Nu probeert hij het maar eens via een request aan de hoofdschout van Middel-Veluwe, die daarop inlichtingen inwint bij het gemeentebestuur. De aanspraken van Damman worden erkend, maar de gemeentelijke financiën laten slechts een gedeeltelijke uitbetaling toe. Als hij in juni 1819 overlijdt is het restant nog altijd niet betaald...

De raad buigt zich vervolgens over het (eerste) **brandreglement** voor het ambt Voorst. Op grond van het Reglement voor het Platteland van Gelderland was hij bevoegd zo'n verordening in het belang van veiligheid en openbare orde in te voeren (in deel 1 van deze serie zagen we al dat Gedeputeerde Staten daartoe opdracht hadden gegeven). Over de tekst hoeft men zich niet al te druk te maken; de vroegere mairie Voorst had al zo'n reglement dat "onder eenige verandering zeer applicabel is".

Nu is een verordening meestal geen onderhoudende lektuur. Toch is het goed er even bij stil te staan omdat de ge- en verboden direct of indirect verwijzen naar allerlei historische gegevens. Ligt het opperbevel bij brand tegenwoordig bij de burgemeester, in 1818 was dit aan schout en assessoren (wethouders) opgedragen. Als de rode haan ergens kraaide moesten zij er meteen op af. Waren ze niet woonachtig binnen het ambt waar de brand woedde, dan nam een opperbrandmeester hun taak waar tot ze op de plek des onheils arriveerden.

In de brandverordening wordt onderscheid ge-

maakt tussen maatregelen die brand moeten voorkómen en maatregelen ter bestrijding van branden. Hete as moest in kuilen worden begraven. Alleen ambachtslieden als kuipers en klompenmakers mochten (onder voorwaarden) buitenshuis een vuurtje stoken. Schoorstenen moesten twee maal per jaar worden geveegd. Op de eerste woensdag in de maanden april en september werden ze door de brandmeesters geschouwd. Tijdens het dorsen waren roken en open vuur ten strengste verboden; vlas mocht

"...het toemaken van galm- en andere gaten" (ansichtkaart uit 1906. coll. gemeente archief Voorst.)

niet binnenshuis gedroogd worden.

Branden werden bestreden met (hand) brandspuiten, die op de eerste maandag van mei en oktober werden gecontroleerd. Ze werden bediend door brandmeesters en brandgasten. Ter herkenning hadden de brandmeesters een stok bij zich van dezelfde kleur en met hetzelfde nummer als de door hen bediende spuit. Als brandgasten werden "jonge, vlotte lieden boven de achttien jaar uit de buurt van de brandspuit" gekozen. De manschappen van de spuit die het eerst bij een brand arriveerde mochten naderhand een premie van twee dukaten onderling verdelen. Per spuit waren er twee brandmeesters en twaalf brandgasten, dus daar zal wel wisselgeld aan te pas gekomen zijn. Alle inwoners, met uitzondering van vrouwen en kinderen moesten bij brandbestrijding assisteren. Zolang een brand duurde moest de koster van het desbetreffende kerspel de grote klok luiden, met kleine tussenpozen (anders dachten de inwoners dat het om een afkondiging of het overluiden van een overledene ging). Om "het voorwenden van eenige onwetendheid" te voorkomen werd het reglement iedere eerste zondag in april en september afgelezen.

Ter afsluiting van dit onderdeel nog een opvallende bepaling die we tegenkomen in artikel 5:

"Geene kinderen zullen buitenshuis eenige geweren, pistolen of ander schietgereedschap mogen handteren en daarmede schieten, op boete van drie guldens. De ouders zijn voor de kinderen aansprakelijk."

Handhaving van de openbare orde gaat weliswaar tot de voordeur, maar we zullen toch maar aannemen dat ze daar *binnenshuis* ook de kans niet voor kregen.

Tenslotte komt in de vergadering nog aan de orde het aantal *veldwachters* en hun stationering. Besloten wordt de bestaande situatie vooralsnog te handhaven, ondanks de wrevel die daarover bij sommige inwoners van de vroegere mairie Voorst blijkt te bestaan.

In de raadsvergadering van **13 april 1818** komt de betaling van enkele nog openstaande *schulden van het ambt* aan de orde. Lubbertus van Emst, de gewezen kerkmeester van Terwolde, wacht al jaren op verrekening van de voorgeschoten bedragen wegens reparaties aan kerk en schoollokaal. Hetzelfde geldt voor de gewezen kerkmeesters van Wilp, G. Slijkhuis en H.J. Willems. Er is echter niet voldoende geld in kas om een en ander volledig te voldoen. Dat is spijtig voor Teunis Bloemenkolk uit Voorst: de aan hem in 1802 verstrekte lening ad f 2200 wordt opgezegd. Wellicht was men nog niet vergeten dat hij soms een slechte (rente)betaler was; volgens de jaarrekeningen van 1810 en 1811 was op de desbetreffende inkomstenpost niets ontvangen.

Zoals te verwachten was gaat de koster van Voorst er niet mee akkoord dat hij niet langer f 20 "schadeloosstelling van *duivenvlugt*" ontvangt. Aan oud-burgemeester Sloet van Voorst wordt gevraagd de voorgeschiedenis uit de doeken te doen. Uit zijn reactie blijkt dat hem kort na het aanvaarden van zijn post gebleken was "dat het houtwerk in den toren zeer veel leed door de menigte duiven en torenk(r)ajen die daar in nestelden". Een goede remedie leek hem "het toemaken van de galm- en andere gaten". Toen de koster op grond van "een oud manuscript" zijn rechten had aangetoond, was hem de bewuste schadeloosstelling toegekend.

MILITAIRE DIENST GOED GEBRUIKT

door H. Garretsen-Berends

De dienstplicht is afgeschaft, maar vroeger kon je hem soms goed gebruiken, zoals mijn vader gedaan heeft.

Op de foto van 1916 staat Jan Hendrik Berends, geboren 18 maart 1891 te Terwolde, afgebeeld. Hij was de zoon van Arend Berends en Jannetje Mulder. Hij moest in 1911 in militaire dienst en tekende voor één jaar bij. Hij moest echter langer blijven in verband met de dreiging van de Eerste Wereldoorlog. Door de oorlog verliet hij pas in 1918 het leger. Als boerenknecht werd hij als zoveel plattelandsjongens ingedeeld bij de Cavalerie als paardenverzorger.

Hij gebruikte zijn lange zevenjarige dienstdienst om te studeren. Hoewel hij alleen lagere school had, lukte het hem door zelfstudie het Boekhouddiploma te halen. Ook als soldaat maakte hij promotie, want hij verliet het leger als wachtmeester, zoals hij trots op de foto laat zien; hij heeft al strepen op de mouw.

Toen hij uit dienst kwam, wilde hij liever geen boerenknecht meer worden. Het lukte hem een baan als boekhouder te krijgen in Deventer bij de groente- en fruitveiling "D. en O" (Deventer en Omstreken). Bij dit bedrijf werkte hij 38 jaar als boekhouder.

Op 18 oktober 1914 trouwde hij met Wilhelmina van Laar uit Wilp. Zij woonden eerst in de Dorpsstraat te Wilp, later in Terwolde in de Jeneverstraat, die nu Kuiperstraat wordt genoemd. In 1922 verhuisde het gezin Berends naar de nieuwe huizen aan de Schapenweide in Twello. Deze straat kennen we nu onder de naam Vermeersweg. In de loop der jaren werden zes kinderen geboren.

Jan Hendrik Berends was voor de oorlog to-

taal niet in politiek geïnteresseerd, maar hij vond dat hij na 1945 kleur moest bekennen. In de oorlog was eerst zijn vrouw en later hijzelf door de Duitsers gegijzeld toen het Bevolkingsregister van de gemeente Voorst door de ondergrondse was verstoep. Gelukkig brachten zij het er levend af, maar het heeft hem wel aan het denken gezet. Zo werd hij raadslid namens de Partij van de Arbeid in de Raad van de gemeente Voorst. Van 1958 tot 1966 was hij wethouder in het College waarvan burgemeester Mr Gustaaf Willem Jaco-

Wachtmeester Jan Hendrik Berendss in 1916. (Coll. O.K.V.)

bus baron van der Feltz de voorzitter was. Op 15 juli 1977 stierf mijn vader in zijn huis aan de Vermeersweg, nr. 14 in Twello. Dit verhaal wil ik in de Kroniek zetten omdat de dienstplicht nu is afgeschaft. De militaire

dienst loopt soms heel anders dan men denkt wanneer men 's Konings Wapenrok aantrekt. Mijn vader heeft de dienstdienst heel goed gebruikt, want door zijn zelfstudie kreeg hij een goede baan als boekhouder.

OORLOGSVLIEGTUIGEN

door G.J. Zwanenburg

Graag wil ik even reageren op de toegezonden Kronieken, nr. 2 van 1996 en nr. 2 van 1992, met de verhalen over Linton Stephenson, de in Teuge neergestorte vliegenier. Ik heb enkele opmerkingen t.a.v. het verhaal van Stephenson, daar mogelijk enkele dingen verkeerd zijn overgekomen en zo in het verhaal terecht kwamen.

ED976 was een Lancaster Mk III, die was uitgerust met Rolls Royce Merlin vloeistofgekoelde lijnmotoren en niet zoals de in de Kroniek afgebeelde MK II met luchtgekoelde ster-motoren. Ook is het niet zo dat zij deze Lancaster al vlogen toen ze nog bij de OTU (Operational Training Unit) waren ingedeeld, maar pas toen ze naar No 460 (Australian) Squadron gingen. Deze Lancaster werd op 15 mei 1943 bij dat squadron ingedeeld maar ging kort daarna naar No 100 Squadron, waarbij in dit geval de bemanning van Stephenson meeging. Vermoedelijk omdat in hun bemanning geen enkele Australiër zat. Wel blijkt hieruit dat hun Lancaster inderdaad een praktisch nieuwe kist was. De code-letters "HW" waren die van No 100 Squadron, "S" (for Sugar) de roepletter van de Lancaster. De codeletters van No 460 RAAF (Royal Australian

an Air Force) Squadron b.v. waren "AR". Toen door het uitvallen van die ene motor de hydraulische druk wegviel, moest Stephenson inderdaad zijn koepel en machinegeweren met de hand bedienen. Daarbij moest de koepel worden gedraaid en moesten de machinegeweren op en neer worden bewogen.

Dat hij zijn gevangennaam als erg heeft ervaren is zeer begrijpelijk, maar dat er Hitlerjüngend was geloof ik niet, wel jonge SS'ers. Ook weet ik uit eigen ervaring dat sommige Duitse officieren de bemanningen van de RAF als "terrorvlieger" betitelden en behandelden. Dat waren echter vrijwel nooit mensen van de Luftwaffe, die in hetzelfde bootje zouden kunnen zitten.

Die truc met het Roode Kruis werd vrijwel altijd gedaan, gewoon om te proberen die jongens - als ze nog onder de indruk van het gebeuren waren - aan het praten te krijgen, wat soms zeker wel lukte. Ook later in Oberursel bij Frankfurt, waar ze nog eens goed werden verhoord en waarbij dan allerlei, hun reeds bekende, gegevens werden gebruikt om te zeggen "vertel het ons nu maar, we weten toch al vrijwel alles"! Inlichtingen inwinnen is en blijft een vak apart. Met een beetje research, tijdschriften, kranten etc. van de andere kant,

binnengekregen via b.v. Zweden en/of Zwitserland, kon je veel doen.

Ook namen de vliegtuigbemanningen zelf soms veel te veel dingen (zoals b.v. die Belgische Spitfire-vlieger waarover ik gesproken heb bij de lezing) mee. Bovendien was het routine om alle vliegtuigwrakken goed na te kijken, want je moest gewoon weten wat de tegenpartij deed of eventueel zou kunnen doen. En met al die gegevens kon je de desbetreffende vliegers imponeren. Dat het serienummer van hun splinternieuwe Lancaster bij de Duitsers bekend was, is niet zo'n wonder. Op vele losse luiken, motorbeplating etc. stond het nummer van het vliegtuig, om bij onderhoud van meerdere vliegtuigen verwisseling te voorkomen. Zelf maakte ik daar veelvuldig gebruik van voor het identificeren van die vliegtuigen bij het bergen. Voor de Duitsers was dus het vinden van dat nummer een kleinigheid! Maar op zo'n vlieger kon dat natuurlijk wel de nodige indruk maken en het waren soms sterke benen die de wielde konden dragen, m.a.w. zelf niet praten. Volgens de Conventie van Genève mochten ze alleen hun naam, rang en nummer opgeven en verder niets, maar als je gewoon via "verbale druk" er meer uit kon halen, was dat voor de tegenpartij natuurlijk meegenomen. Waar ik aan toe moet voegen dat de Duitsers zich bij de westelijke geallieerden vrijwel aan die internationale regels hebben gehouden.

Hetzelfde gebeurde uiteraard met Duitse vliegtuigen en vliegers die in geallieerde handen vielen. En in mijn ogen hadden de Duitsers, gezien die internationale regels, zelf een dom systeem. Ook hun militairen hadden uiteraard een nummer, maar dat nummer bestond uit twee delen, een basisnummer met een volgnummer. En dat basisnummer was

een code voor het desbetreffende onderdeel! Zo kon b.v. een Duitse vliegtuigbemanning een nummer hebben als 23145/23, de tweede man 23145/24, de derde man 23145/25 en de vierde 23145/26. Toen ik zelf nog niet van dit systeem op de hoogte was, was het mij al wel opgevallen dat het basisnummer een onderdeel moest weergeven. Ik had als zodanig voor mijzelf een lijst gemaakt van die volgens mij dan bekende onderdelen. Later kreeg ik daarvan de bevestiging en vervolgens een vrijwel complete lijst met deze "Erkennungs-marke Nummern". In principe klopten deze met wat ik al had uitgezocht. En als ik dat al kon, waren de Britten helemaal in staat om dat te doen. Zij hadden in de oorlog vrij snel door dat systeem geprikt en er gebruik van gemaakt. En ook zij wisten veel uit hun "gevangenen" te krijgen!

Dit was even een kleine zijweg, waarvan ik hoop dat die een beetje interessant is.

In de nacht dat Linton Stephenson neerstortte verloor de R.A.F. 17 viermotorige en 4 tweemotorige Wellingtonbommenwerpers. Ter afsluiting geef ik een overzicht van de gebeurtenissen die plaats hadden in de nacht waarin zes vliegeniers de dood vonden in Teuge. Zij liggen begraven in Terwolde.

Vliegtuigen neergestort in en bij Nederland en in de Noordzee, in de nacht van 11/12 juni 1943.

Sqn	Type	Captain	Locatie
12	Lancaster	F/L. Doel.	Noordzee
12	Lancaster	F/S. Shepherd.	Wijk aan Zee
12	Lancaster	Sgt. Thomson	IJsselmeer, "S for Sugar"
15	Stirling	Sgt. Allen	Noordzee 25 km. ZW van Den Helder

35	Halifax	P/O. Herbert	Hoornaar
35	Halifax	F/L. Howe	Zelhem
51	Halifax	F/S. Anderson	Oosterschelde bij Scherpenisse
76	Halifax	Sgt. Wilson	Bladel
78	Halifax	W/O. Hemmings	Sambeek
83	Lancaster	S/L. Swift	Noordzee
100	Lancaster	Sgt. Magill	Teuge
100	Lancaster	W/Cdr. Harrison	Oosterschelde bij Schelphoek
103	Lancaster	Sgt. Scholes	Heeten
115	Lancaster	S/L. Fox	Mill
156	Lancaster	F/S. Lay	IJsselmeer
158	Halifax	Sgt. Pope	Plasmolen
429	Wellington	F/S. Conroy	Zijtaart
431	Wellington	Sgt. Eaglesham	Noordzee 22 km. N van West Kapelle
431	Wellington	S/L. Mulford	Wieringerwaard
460	Lancaster	Sgt. Christie	Reeuwijk
466	Wellington	Sgt. Green	Diemen

Met "bij" Nederland wordt bedoeld de twee vliegtuigen die neerkwamen in de Noordzee ten noorden van West-Kapelle en ZW van Den Helder, zo'n 10 tot 15 km uit de kust. Van de andere twee vliegtuigen die worden genoemd onder Noordzee is bekend dat ze daar terecht

kwamen, maar zo'n 20 tot 50 km ten westen van de Nederlandse kust.

Door de Duitsers werd tevens gemeld dat om 02.55 uur, ten westen van Urk, een Wellington in het IJsselmeer was neergekomen, neergeschoten door een nachtjager, maar hiervan zijn geen bewijzen en/of verdere bijzonderheden gevonden.

Van de Wellington van No 431 Canadees Squadron die bij Wieringerwaard neerkwam, waren aanvankelijk vier man vermist. In 1993 kon deze Wellington worden geborgen waarbij de stoffelijke resten van deze vermisten werden gevonden en geïdentificeerd.

De Luftwaffe verloor deze nacht tengevolge van de nachtelijke operaties, vier vliegtuigen: Een Bf-110 van 1/NJG1 op Gilze-Rijen; Een Bf-110 van 3/NJG1 op Venlo; Een Bf-110 van IV/NJG1 bij Dongen; Een He-219 van 1/NJG1 op Venlo. Verder ging deze dag een Bf-110 van IV/NJG1 verloren bij Bussum, neergeschoten door de eigen luchtafweer.

RYPLICKERHOF, EEN ZETELHOF VAN SINT MARIE TE WILP

door J. Groenenberg

Inleiding

In de gemeente Voorst zijn er heel wat boerderijen geweest waarvan de naam vergeten en/of de exacte ligging thans niet meer bekend zijn. Eén van die boerderijen is de Ryplickerhof, die heeft gelegen in het "Aarderbroek" onder Wilp.

Kapittel van Sint Marie

De Ryplickerhof was een zetelhof van het

Kapittel van Sint Marie te Utrecht. Het Kapittel van Sint Marie was één van de vijf Kapittels in Utrecht.

De Kapittelkerk van St. Marie is rond 1080 gesticht door bisschop Koenraad van Zwaben en Keizer Hendrik V. Officieel was de bisschop zowel de wereldlijke als de geestelijke heer van de Kapittels. In de praktijk had de bisschop echter weinig in te brengen en hadden de Kapittels een grote zelfstandigheid.

De Mariakerk en Plaats te Utrecht. Omstreeks 1744

De Mariakerk te Utrecht naar een afbeelding van Jan de Beijer uit 1744

Het Kapittel van St. Marie had nog drie zetelhoven op de Veluwe: de hoofdhof Zelhorst bij Nijkerk, een hof te Apeldoorn en de hof te Oene.

In het begin van de 14e eeuw worden in een schattingsregister van de Veluwe 27 personen genoemd die horig zijn aan het Kapittel van St. Marie.

Het hofstelsel

In de middeleeuwen was er een ernstig tekort aan geld. Hierdoor was er grote behoefte aan ruilmiddelen. Deze behoefte en de grote verspreiding van de landerijen van de grootgrondbezitters zouden tot het hofstelsel hebben ge-

leid. De grootgrondbezitters konden zo een betere controle uitoefenen op de verplichte leveringen van landbouwprodukten door hun horigen.

Op de hof zetelde de heer of diens meier, aan wie de horigen, die elk een eigen bedrijf hadden, verplicht waren produkten als graan, wol, varkens en kippen af te dragen. Ook waren zij verplicht op de hof werkzaamheden te verrichten als plaggen en oogsten.

De horigen waren gebonden aan de boerderij waar ze woonden. Ze waren onderworpen aan de rechtspraak van het hofgericht en er waren allerlei restricties bij huwelijk, vererving en aanvaarding van de hoeve.

Het hofstelsel is op de Veluwe waarschijnlijk in de 9e eeuw doorgedrongen. In de 13e eeuw begon reeds het verval. Op sommige plaatsen zijn enkele rudimenten van de horigheid blijven bestaan tot het begin van de 19e eeuw.

De eerste vermeldingen

In de goederenlijst in een missaal van het Kapittel van St. Marie uit het eind van de 12e eeuw is er al sprake van een "curte in Arthe", een "hof in Aard". Hier wordt de naam Ryplickerhof echter nog niet gebruikt. Dat gebeurde pas in stukken uit de 13e eeuw. Het hofstelsel was toen al over haar hoogtepunt heen. Waar de naam Ryplickerhof vandaan komt is mij niet bekend.

Op 28 december 1255 verklaart Otto, graaf van Gelre, dat hij geen lasten zal heffen op de vier zetelhoven van het Kapittel van St. Marie op de Veluwe, en dat het Kapittel de keurmede en de erfenis van haar horigen zal ontvangen. Verder verklaart hij dat het Kapittel "de tiende zal genieten van het oudhoevige land wanneer het kapittel land van zijne wildernis of gemeente tot zicht trekt".

In 1259 was de Ryplickerhof een keurmedig goed. De keurmede betekende dat bij overlijden van de keurmedige het beste roerende goed dat op het erve aanwezig was (bijv. een koe, paard o.i.d.) aan de hofheer moest worden afgestaan (keur = keuze, me(i)de = geschenk). De keurmede kon ook bestaan uit een vast bedrag aan geld.

De Ryplickerhof werd in 1259 verpacht aan Bernard van Riplickhof en zijn erfgenamen volgens recht van eerstgeborene. De erfgenamen mochten echter niet zonder verlof trouwen en dan nog alleen met een horige van de "curtis" (hof) of van een ander goed van het Kapittel van St. Marie.

De pachtsom was 10 molder rogge en 25 molder gerst per jaar. Deze moest worden betaald op "Petri ad cathedram" (22 februari). Werd dan niet betaald, dan moest men het dubbele betalen. Als dat voor "Sint Baptist" (24 juni) nog niet was gebeurd, dan verviel de hof aan het Kapittel.

De keurmede bestond uit een vast bedrag van 30 Utrechtse solidi. Verder moest nog 30 solidi voor het ontvangen en verwerven van de hof worden betaald.

Goswin van der Horst

In 1324 werd de Ryplickerhof uitgegeven aan Goswin van der Horst en zijn zoon Everaerd als pachtleen. Goswin was "knapen", een edelman die niet tot ridder was geslagen. De hof werd toen "in dienstmansstat" verpacht. Dienstmannen waren juridisch onvrije mannen, maar maatschappelijk gezien stonden ze dicht bij de ridderschap of adel.

In 1357 maakte Goswin van der Horst deel uit van de Hoge Bank der Veluwe te Englanderholt bij Apeldoorn. Dit was een eigen gericht voor de dienstlieden waar recht werd gesproken door ridders en "knapen" voor de hertog.

In een belastingkohier uit het begin van de 14e eeuw "Schatting van den lande van Gelre voor de Veluwe", komt Goswin ter Horst voor als een van de "andere heren", naast de graaf van Gelre, die eigen horigen heeft. Hij is heer over Ger. ter Hurne, die voor 2 pond wordt aangeslagen.

In de pachtkontrakten stonden allerlei voorwaarden waaraan de pachters moesten voldoen ten opzichte van het Kapittel. Zo moest Goswin beloven de Ryplickerhof in goede staat te houden. Hij verklaart dat hij de Ryplickerhof "in sulken ponte houden sel als-

et nu is, ende niet verargheren en sel, maer altoes verbeteren na miinre macht".

De pacht van "10 molder rogghen" en "25 molder gherstcorne" moest hij te Deventer of Zutphen "opt oever vander Ysel" afleveren voor verscheping, onder dezelfde bepalingen als bij Bernhard van Riplickhof in 1259.

Goswin mocht de Ryplickerhof alleen onderverhuren met toestemming van het Kapittel. Voorwaarde hierbij was dat hij het alleen mocht verhuren aan "een welgheboren dinstman".

De kanunniken van het Kapittel van St. Marie maakten op gezette tijden een rondreis langs de vier zetelhoven op de Veluwe. Zij inden dan de door de hofrichter geïnde recognities van de horigen, verpachtten eventuele in de buurt aan het Kapittel horende tienden en hielden het hofgericht. Hiervoor moesten ze enkele dagen op de hoven kunnen residenten. Vanwege het feit dat de vertegenwoordigers van het Kapittel zitting konden houden op deze hoven werden ze "zetelhoven" genoemd.

Deze gelegenheid tot verblijf en overnachting was al te vinden in de pachtbrief van 1259 van Bernhard van Riplickhof. We vinden deze voorwaarde ook weer terug bij Goswin van der Horst. Hij verklaart dat hij de "heren of hore boden tot tveen tiden of tot drie tiden van den iaer, alse si tot ons comen, lieflic ontfaen sel ende alsoec herberghe doen sel alse des hoven recht ende ghewoente haer to gheweist heeft".

De Ryplickerhof in de 15e en 16e eeuw

Tussen 1428 en 1436 heeft de Ryplickerhof te lijden gehad van de gevolgen van een conflict tussen Wenemar ten Hove, de pachter van de Hof te Oene, en het Kapittel van St. Marie.

Dit conflict liep zo hoog op dat Wenemar ten Hove een strafexpeditie uitvoerde naar de Ryplickerhof te Wilp. Evert van Vermuden, de pachter van de Ryplickerhof, schrijft in een brief van 15 juni 1436 dat het Kapittel de schade zal vergoeden die was ontstaan doordat Wenemar ten Hove "den hof tot Ryplichoff mytten zade affgebrant hadde".

De positie van de Ryplickerhof wisselde nogal in de loop der tijden. Het werd achtereenvolgens zeer verschillend uitgegeven: in 1259 als keurmedig goed, in 1324 als pachtleen, in 1472 als tijnsgoed, in 1483 weer als pachtleen en in 1547 als pachtgoed.

Tot 1497 was de pachtsom steeds bepaald op 10 molder rogge en 25 molder gerst. In dat jaar werd het goed uitgegeven als beperkt ververvend leen aan Johan Langeveld en werd de pacht verhoogd tot de som van 14 molder rogge en 12 Rijsche guldens.

In 1577 werd de Ryplickerhof verpacht aan Wijnandt Thoniszoon en Marten ter Clocken, twee burgers van Deventer. De pacht bedroeg toen 140 "goede gouden Carolus gulden". Een van de voorwaarden was dat de pachters ook tijns zouden betalen die de hertog van Gelre uit het goed mocht hebben. De tijns, een soort grondbelasting, werd dus direct door de pachter uit naam van de tijnsplichtige grondbezitter, het Kapittel, aan de tijnsheer, de hertog betaald.

Diderich Scharff, burger en maier te Deventer, pacht in 1635 de Ryplickerhof. Hij sterft voor 1641 want zijn weduwe "juffr. Helena Roex" pacht in dat jaar de hof. Uit datzelfde jaar 1641 is een memorie bewaard gebleven waarin de pachters van de Ryplickerhof zich verdedigen tegen een beschuldiging van Lubbert inde Post, dat zij de Ryplickerhof niet goed zouden beheren. Zij zouden het land

braak laten liggen en het land zonder toestemming van het Kapittel onderverhuren.

Lubbert inde Post meent dat "hij een boer sijnde het beter sal kunnen waarnemen als de burgers". De pachters beschrijven echter al hun gedane "moijten ende groote trouwichheijt" en vragen zich af of zij hun pacht zouden moeten kwijtraken aan "eenen kaelen boer (...) die meer op zijn drincken past als op het lant".

De pachters hebben het geschil blijkbaar gewonnen, want in 1646 wordt de Ryplickerhof opnieuw verpacht aan Juffr. Helena Roeck en aan Jacobus Tichlerus, predikant, haar tweede man.

Uit het verpondingskohier van 1650 blijkt dat de Ryplickerhof ongeveer 48 morgen groot was. Het bestond uit "huys, hoff, wey- ende boulant" en werd voor 185 Carolus guldens

verpacht aan Franck Warners en predikant Tichlerus.

Op 25 april 1656 koopt Helena Roex, inmiddels weer weduwe, de Ryplickerhof voor 8000 Carolus guldens van het Kapittel van St. Marie. Daarmee eindigt de geschiedenis van de Ryplickerhof als eigendom van het Kapittel van St. Marie te Utrecht.

Niet lang daarna wordt het goed in delen verkocht. Dit is in ieder geval gebeurd voor 1672. Uit het archief van de Wilpse pastorie-uitgangen blijkt namelijk dat de "Rijplickerhof voor de bediening D(s.) Ninaber al verdeeld" is. In het keurhaver-register van Wilp over 1709-1721 wordt de Ryplickerhof nog een keer genoemd. Als eigenaar wordt de Heer Wijnbergen genoemd. Dat het goed als zodanig niet meer bestaat mag men afleiden uit een toegevoegde opmerking: "den Rijppelijkhof van St.

Boerderij "het Grootenhuis" lag vlak bij "de Ryplickerhof". (Foto coll. mr J.H. Hermesen)

Marien: deese post bevinde volgens het olde boek dat moet betalen Grootenhuijs". Het Grootenhuis is een boerderij aan de Grotenhuisweg in de Posterenk.

Geografische ligging

In het boekje "1200 jaar Wilp" van J. Vredenberg wordt de Ryplickerhof geplaatst in de buurt van de Vondelaar en de Lollebroek in de huidige Wilpse Achterhoek. Dit is niet juist.

In het al eerder genoemde pachtkontraat van 1577 staat een overzicht van alle percelen die bij de Ryplickerhof hoorden. Hierin vindt men dat de Ryplickerhof ten zuiden van "die gemeen straet nae Deventer" ligt; dit moet de Zwarte Kolkstraat zijn. "Den hoff ende huysstede mit twee coolhoven ende een camp" zijn

tesamen "een mud lants" groot. Ten westen van de Ryplickerhof ligt een kamp geheten "de Pas", groot zeven morgen. Ten oosten ligt een weg "die gemeenheerwech ons toebehorende". Ten oosten van deze weg ligt "een campken van een groot schepel lants". Hier weer ten oosten van ligt "dat clooster van Diepenveens hoffstede".

Hieruit blijkt dus dat de Ryplickerhof iets ten westen lag van de boerderij van het klooster van Diepenveen. De ligging van deze boerderij is thans nog bekend. Hij ligt net ten zuiden van de huidige A 1 en iets ten noorden van de Grotenhuisweg.

De Ryplickerhof moet dan ongeveer midden onder de A 1 liggen, iets ten westen van het vroegere verloop van de Zwarte Kolkstraat.

De cirkel geeft de plek aan waar de Ryplickerhof ongeveer heeft gelegen (Topogr. kaart 1886)

GESLAAGDE FIETS/WANDELEXCURSIE

door A.J. Fransen

Op zaterdagmiddag 29 juni jl. hield de Oudheidkundige Kring Voorst een fiets/wandel-excursie in de omgeving van Twello en Wilp. De meeste deelnemers, naar schatting zo'n honderd in getal, waren voorzien van fiets en stapten op bij het gemeentehuis in Twello. De weersomstandigheden waren redelijk gunstig voor het fietstochtje.

Buurtschap De Ziele

Men zette koers richting Deventer. Het "buurtschap" De Ziele was de eerste halteplaats. Hier werden enige gebouwen bezichtigd van deze kleine, historische nederzetting, gelegen aan de voet van de dijk.

Menigeen, waaronder ondergetekende, is in het verleden talloze keren dit dijkgedeelte richting Deventer gepasseerd, zonder te beseffen dat er zoveel interessants te zien is aan historie onder aan de dijk.

"De Ziele" is een verbastering van "zijl", dat "sluis" betekent. In het verleden lag hier een sluis om het overtollige water in de IJssel te lozen. De rivier de IJssel stroomde destijds vlak langs "De Ziele". Bij "De Ziele" ligt nog een kolk die hieraan herinnert.

De kern van het buurtschapje wordt gevormd door "De Grote Ziele", al genoemd in 1469, van oorsprong een boerderij. In 1814 werd het voorhuis verbouwd tot villa. De boerendeel is nu Galerie. De koetsierswoning is nu het atelier van Gerda Pelger.

Links van "De Grote Ziele" ligt villa "De Kleine Ziele", gebouwd in 1850. Bij dit huis staat een Koetshuis met paardenstallen.

Destijds liep een schoolpad door De Ziele naar de Vermeersweg.

Het Schol

De tocht werd vervolgens voortgezet naar huize Het Schol, gelegen aan de Wilpsedijk tussen Steenenkamer en Wilp.

Over dit historische pand is veel te vertellen. Het meest interessante feit is misschien wel de rol die Het Schol destijds gespeeld heeft als opnameobject voor de film "Een brug te ver", die handelt over de Slag bij Arnhem in 1944. Doordat het pand op dat moment in uitgebrande toestand verkeerde, konden realistische filmbeelden worden gemaakt als gefingeerd geallieerd hoofdkwartier Hartenstein. Daar komt nog bij dat Het Schol uiterlijk enigszins lijkt op het echte Hartenstein in Oosterbeek.

We konden als excursiedelnemers vervolgens genieten van een werkelijk schitterende siertuin die nog in aanleg is en gelegen is achter Het Schol. Een unieke gebeurtenis, omdat dit particuliere eigendom normaal niet is te bezichtigen.

Natuurschoon

Nadat aan de Vermeersweg gestopt was voor een drankje, werden vervolgens de woonboerderij "Het Kleine Zand" uit 1820 en het oude landhuis "Het Buddezand", gelegen achter Het Schol, bezocht.

Daarna ging het weer richting Twello en werd de excursie besloten met een bezoek aan de tuin van villa "De Steltenberg", gelegen aan de H.W. Iordensweg te Twello. Ook bij de laatst genoemde panden konden wij genieten van het natuurschoon van de bijbehorende tuinen die in goede staat van onderhoud verkeren.

Dit soort excursies is voor herhaling vatbaar.

TUINMANSHUUS OP 'T WEZEVELD

door Tinus van het Slick

Restant van gesneuvelde reuzen
benemt oer een deel van het zicht
op de hof die d'r noe inens lig:
Noa de "kunsthoos" noe weer nieje keuzen!

Hoge muren op 't oosten en noorden
beschut tegen kolde en wind
wat de zuud'lijke zonne maar vindt
um te koesteren of ok te smoren.

Zo te zeen had het huusken twee deuren:
De woning van 't tuinmansgezin?
Het zunlich viel volop d'r in.
Niemand zol noe zo'n plekken betreuren.

Een rolloage sierlijke stenen
dreg van buten de pannen van 't dak;
de consoles doot dat met gemak
de breuiraam' van vuren of grenen.
't Ronde raam in de gevel op 't westen:
veur de vliering nog 's oavends wat lich,
as de kinder te sloapen doar lig
en de olders benut de dagresten.

De moestuin was hier van het buten.
Tuinderieë van Debets 't begin?
Monument van een ploeterend gezin.
Kö'w in Twelle niet samen besluten,
old en jong hier te loaten tuinieren
en hun lèven doarmee op te sieren?

De kinderen van tuinman Debets van het Wezeveld in 1951: Gies, Louis, Ben. Op de achtergrond Wim Debets. De broeibakken stonden half in de grond. (coll. A.J.A. Debets, Twello)